

PROCENA NAPRETKA SRBIJE U ISPUNJAVANJU POLITIČKIH KRITERIJUMA U PREGOVORIMA SA EU

„Četvrti deo: Mediji u Srbiji – u slobodnom padu“

AUTORKA: VLADANA JARAKOVIĆ

CRJA

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

ROYAL NORWEGIAN EMBASSY
Belgrade

This project is financially supported by
The Royal Norwegian Embassy in Belgrade.
<https://www.norway.no/en/serbia/>

Realizaciju projekta finansijski je podržala
ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu.
<https://www.norway.no/en/serbia/>

PROCENA NAPRETKA SRBIJE
U ISPUNJAVANJU POLITIČKIH KRITERIJUMA
U PREGOVORIMA SA EU

„Četvrti deo: Mediji u Srbiji – u slobodnom padu“

AUTORKA: VLADANA JARAKOVIĆ

BEOGRAD, FEBRUAR 2019.

Sadržaj

Uvod.....	5
Pravni okvir.....	7
Izostanak nadzora nad primenom zakona u uslovima visoke politizacije.....	10
Regulatorno telo za elektronske medije.....	10
Zastupljenost političkih subjekata u medijima.....	12
Javni medijski servisi.....	14
Ekonomski činioci.....	16
Vlasništvo nad medijima.....	18
Privatizacija.....	20
Profesionalni standardi.....	22
Pritisci i napadi na novinare.....	25
Izvori i literatura.....	29
Propisi.....	29
Izveštaji.....	29
Istraživanja.....	29
Novinski članci i internet objave.....	30

Uvod

U Srbiji se o stanju slobode medija poslednjih godina vode dva paralelna monologa. Iz vladajuće strukture poručuju da su „zadovoljni i ponosni na slobodu medija u Srbiji“ te da je „Srbija evropski šampion u slobodi medija“. Sa druge strane, organizacije civilnog društva vrše brojna istraživanja koja pokazuju da je stanje u medijima alarmantno, a iz strukovnih udruženja svakodnevno ukazuju na zloupotrebe u primeni medijskih zakona i izuzetno težak materijalni i profesionalni status novinara. Podeljena su i mišljenja gledalaca. Istraživanje o učešću građana u demokratskim procesima u Srbiji pokazalo je da 38% građana smatra da su mediji u Srbiji pod značajnim političkim pritiskom i da ne

postoje uslovi za slobodno i objektivno informisanje građana, 39% da su mediji samo povremeno izloženi pritiscima i da sloboda medija nije ugrožena dok 16% smatra da su mediji u Srbiji potpuno slobodni i nezavisni.

Dijalog koji je uspostavljen u cilju izrade nove Medijske strategije nije posledica unapređenja kulture komunikacije između dve strane, već je uspostavljen uz intervenciju međunarodne zajednice. Od toga da li će ovoga puta biti političke volje za održavanje dijaloga zavisiće i to da li će medijske slobode u Srbiji sa papira konačno preći i u praksu.

Na loše stanje u medijima ukazuju i izveštaji međunarodnih institucija, koji govore da u Srbiji ne postoji podsticajno okruženje za puno ostvarivanje slobode izražavanja, a na lestvici slobode medija Reportera bez granica Srbija je tokom 2018. godine zabeležila strmoglav pad i zauzima 76. mesto što je stavlja na začelje zemalja u regionu.

Ovakvo stanje posledica je činjenice da reforma pravnog okvira nije bila praćena političkom voljom da se zakoni dosledno primenjuju, pa su efekti novih zakona na ograničavanje prekomernog uticaja države na medije gotovo potpuno izostali. Privatizacija medija nikada nije do kraja sprovedena, projektno sufinansiranje medijskih sadržaja pretvorilo se u efikasno sredstvo kontrole nad medijima,

a državni organi i dalje su najveći oglašivači. Većina medija nije finansijski samoodrživa i u značajnoj meri zavisi od državnih sredstava. Iz budžeta se i dalje finansiraju i javni medijski servisi, a deo javnosti smatra da postoji uticaj vladajućih struktura na izbor organa ovih servisa. Iako je zakonom predviđena mogućnost učešća građana u kreiranju programa javnih medijskih servisa oni nisu dobili priliku da praktikuju ovo svoje pravo. Sve ovo rezultira time da veliki broj građana javne medijske servise vidi kao režimske.

Regulatorno telo za elektronske medije, osnovano da bi doprinelo očuvanju, zaštiti i razvoju slobode mišljenja visoko je politizovano. Monitoring ponašanja pružalaca medijskih usluga tokom izbornih procesa REM nije obavljao 2017. i 2018. godine, a prijave građana koji su ukazivali na nepravilnosti odbacivao je bez pokretanja postupka. Na taj način, REM je omogućio da zastupljenost kandidata tokom kampanje ne bude ravnomerna, a građanima ograničio pravo na informisani izbor.

Savet za štampu izdvojio se kao telo koje podstiče poštovanje Kodeksa novinara, kako kroz edukaciju medijskih profesionalaca tako i izricanjem mera onim medijima koji krše pravila bazične etike. Ipak, ne postoji mehanizam koji

bi obezbedio da se odluke Saveta poštuju pa u praksi one nisu proizvele značajan efekat na povećanje profesionalne etike novinara.

Tek polovina građana u Srbiji smatra da uloga medija treba da bude analitično izveštavanje i kritičko sagledavanje rada institucija i nosilaca javnih funkcija. U skladu sa takvom potražnjom, istraživačkim novinarstvom bave se uglavnom neprofitni mediji civilnog društva, dok takav pristup profesiji retko imaju mediji koji imaju najveću publiku.

Tokom 2018. godine zabeležen je veliki broj verbalnih i fizičkih napada na novinare, a učinak istražnih organa u procesuiranju ovih napada izuzetno je nizak. Posebno je zabrinjavajuć trenda stalnog porasta broja slučajeva pritisaka na novinare. Metodi kojima se ostvaruje pritisak su različiti: od brojnih tužbi koje funkcioneri podnose u cilju finansijskog iscrpljivanja medija, preko javnog kritikovanja pa do sprovođenja dugotrajnih negativnih kampanja protiv novinara koji kritički izveštavaju.

Zavisnost medija od centara moći, pritisci kao i loš ekonomski položaj novinara za posledicu imaju širenje autocenzure, tabloidizaciju i pad etičkih standarda koji se mogu izdvojiti kao osnovne karakteristike medijske scene u Srbiji.

Pravni okvir

Usvajanje Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji (Medijska strategija) 2011. godine označilo je početak reforme sistema javnog informisanja sa osnovnim ciljem jačanja demokratskih odnosa u toj oblasti. Strategija je doneta za period do 2016. godine a proces usvajanja nove od tada se odlaže.

Na samom početku perioda primene ove strategije, 2012. godine, izmenama i dopunama Krivičnog zakonika izvršena je dekriminalizacija klevete. Istovremeno, izvršeno je i brisanje još jednog člana zakonika koji je smatran pre-

prekom za ostvarivanje prava na izražavanje, ali i pretnjom slobodi medija, a koji je inkriminisao komentarisanje sudskih postupaka učinjeno u nameri da se povredi pretpostavka nevinosti i nezavisnosti suda.

Period važenja strategije obeležilo je ustajanje tzv. seta medijskih zakona - Zakona o javnom informisanju i medijima, Zakona o elektronskim medijima i Zakona o javnim medijskim servisima tokom 2014. godine. **I pored opšte ocene da su zakoni u velikoj meri usklađeni sa pravnom tekovinom Evropske unije i međunarodnim standardima slobode medija, postoje brojni problemi u njihovoj primeni.** Efekti koje je Zakon o javnom informisanju i medijima trebalo da ima na ograničavanje prekomernog uticaja države na medije gotovo su potpuno izostali: privatizacija medija nikada nije do kraja sprovedena a projektno sufinansiranje medijskih sadržaja pretvorilo se u efikasno sredstvo kontrole nad medijima.

Zakonom o javnim medijskim servisima inicijalno je bilo predviđeno da se osnovna delatnost dva javna medijska servisa - Radio-televizije Srbije (RTS) i Radio-televizije Vojvodine (RTV) delimično finansira iz budžeta zaključno sa

31. decembrom 2016. godine, što znači da je nakon tog perioda finansiranje osnovne delatnosti javnih medijskih servisa moralo isključivo da se oslanja na ubiranje taksi. Ipak, izmenama i dopunama zakona krajem 2016. godine rok je pomeren do 31. decembra 2018. godine, da bi se decembra 2018. izmenama i dopunama Zakona o privremenom uređivanju načina naplate takse za javni medijski servis, istovremeno sa povećanjem takse, **omogućilo da RTV i RTS delimično budu finansirani iz budžeta do kraja 2020. godine.**

Paralelno sa reformom usmerenom na povlačenje države iz vlasništva u medijima, Zakon o elektronskim medijima za cilj je imao **dalje osnaživanje i utvrđivanje nadležnosti Regulatornog tela za elektronske medije (REM).** Među podzakonskim aktima koje je, u skladu sa ovlašćenjima iz pomenutog zakona, ovo telo usvojilo tokom 2015. godine su i **Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga i Pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje.** Oba pravilnika ostavljaju širok prostor za uređivačku autonomiju, postavljajući granice koje uređivačka sloboda ne sme da prekorači kako bi u punoj meri mogla da se ostvaruju kako

prava lica o kojima se izveštava tako i ustavno pravo građana da budu istinito, potpuno i blagovremeno obavestavani o pitanjima od javnog značaja. **Poštovanje odredaba ovih pravilnika mediji često ne uvažavaju niti je REM u dosadašnjoj praksi insistirao na njihovoj primeni.**

Kodeks novinara Srbije usvojen je 2006. godine od strane Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS) i Udruženje novinara Srbije (UNS). Savet za štampu, nezavisno samoregulatorno telo koje je nadležno za praćenje poštovanja Kodeksa novinara Srbije, redovno ukazuje na kršenje odredaba Kodeksa ali se odluke ovog tela u praksi često ne sprovode.

Asocijacija onlajn medija (AOM) usvojila je **Kodeks Asocijacije onlajn medija.** Ovaj dokument u velikoj meri oslanja se na Kodeks novinara Srbije s tim što sadrži i pojedine odredbe koje regulišu specifičnosti vezane za rad u onlajn mediju. Sam položaj onlajn medija donekle je regulisan Zakonom o javnom informisanju i medijima koji propisuje koja se onlajn izdanja i pod kojim uslovima smatraju medijima kako bi se na njih u punom obimu mogla primenjivati pravila propisana medijskim zakonima. Imajući u vidu da je registracija u Registru medija jedan od uslova koji

mora biti ispunjen kako bi se pojedine internet platforme mogle smatrati medijima, mnoge od njih, iako faktički obavljaju funkciju medija, nisu registrovane u ovom smislu te ne potpadaju pod regulisanje medijskih zakona.

Još jedan važan zakon u ovoj oblasti, **Zakon o oglašavanju**, usvojen je 2016. godine. Zakon je usklađen sa zakonodavstvom Evropske unije. Međutim, iako je predviđena shodna primena njegovih odredaba na oglašavanje političkih partija i državnih organa, ovaj zakon napisan je tako da se odnosi pre svega na komercijalno oglašavanje pa je njegova primena u domenu političkog oglašavanja teško ostvariva.

Proces usvajanja nove Medijske strategije započelo je Ministarstvo kulture i informisanja 2017. godine. Od samog početka rada na novoj strategiji proces je obeležen brojnim kontroverzama. Medijska i novinska udruženja koja inicijalno nisu bila uključena u rad radne grupe, uspela su da se izbore za svoje mesto ali su ubrzo, nezadovoljna načinom njenog rada, napustila ovaj proces. Radna grupa, bez predstavnika strukovnih udruženja, početkom 2018. godine donela je Nacrt strategije. Strukovna udruženja su dovela u pitanje legitimnost ovog nacrt, ali je dalji postu-

pak izrade strategije zaustavljen tek nakon intervencije predsednika Republike Srbije. Ministarstvo kulture i informisanja nikada se nije zvanično izjasnilo ovim povodom, tekst Nacrta nikada nije javno objavljen, a obaveštenje da je proces zaustavljen stiglo je iz kabineta Aleksandra Vučića¹.

Polovinom 2018. godine, uz podršku međunarodne zajednice, formirana je nova radna grupa u čiji su rad, od samog početka, uključeni predstavnici strukovnih udruženja. **Vlada je 01. februara 2019. godine objavila tekst Nacrta strategije razvoja sistema javnog informisanja i započela sprovođenje javne rasprave o ovom Nacrtu.** Predstavnici međunarodne zajednice u Srbiji ocenili su tekst Nacrta dobrim, ali su podvukli da će, ipak, od presudne važnosti biti njegova implementacija.² Iako je Nacrt nove medijske strategije sačinjen uz uvažavanje stavova obe strane, **iz strukovnih udruženja ističu da je i dalje „pred nama dug put, koji je pritom veoma neizvestan s obzirom na ozbiljne probleme u vladavini prava u Srbiji“.**³

— 1

N1, Zaustavljena izrada medijske strategije, 23.04.2018.
<http://rs.n1info.com/Vesti/a382175/Zaustavljena-izrada-medijske-strategije.html>

— 2

N1, Oricio: Nacrt medijske strategije dobar, ali je implementacija ključna, 26.02.2019.
<http://rs.n1info.com/Vesti/a462757/Oricio-Nacrt-medijske-strategije-dobar-ali-je-implementacija-kljucna.html>

— 3

Danas, Predat Nacrt medijske strategije, 27.12.2018.
<https://www.danas.rs/drustvo/predat-nacrt-medijske-strategije/>

Izostanak nadzora nad primenom zakona u uslovima visoke politizacije

REGULATORNO TELO ZA ELEKTRONSKE MEDIJE

Politizovanost i neefikasnost Regulatornog tela za elektronske medije (REM) stručna javnost ističe kao jedan od glavnih razloga za loše stanje medijskih sloboda u Srbiji. Zabrinutost zbog narušene nezavisnosti ovog tela deli i međunarodna zajednica, pa je u Izveštaju Evropske komisije o Srbiji za 2018. godinu navedeno da, u cilju zaštite medijskog pluralizma, Srbija mora *naročito ojačati nezavisnost Regulatornog tela za elektronske medije*⁴.

Navodni nedostatak resursa za funkcionisanje ove institucije došao je u fokus javnosti uoči predsedničkih izbora

2017. godine kada je načelnik monitoringa u REM-u objasnio da ovo nezavisno telo neće vršiti monitoring izbora jer „*nema kapaciteta za kvalitetan nadzor medija*“ kao i da izveštaj o monitoringu parlamentarnih izbora održanih 2016. nikada nije objavljen jer, zbog manjka ljudi i obimnosti posla u REM-u „*to jednostavno ne stižu da urade*“⁵.

Iako je na ovu činjenicu ukazano javno i to sa rukovodećih položaja u REM-u, na rešavanju problema manjka resursa u ovom telu u međuvremenu se nije radilo. **Počev od 2014. godine Regulatorno telo ima obavezu podnošenja Godišnjeg izveštaja o radu Narodnoj skupštini, međutim, njegovi izveštaji nikada nisu razmatrani čak ni na sednicama nadležnog Odbora za kulturu i informisanje.**⁶ Jasna namera zakonodavca da podigne stepen odgovornosti ovog nezavisnog tela uvođenjem obaveze podnošenja izveštaja na razmatranje Skupštini je obesmišljena činjenicom da nadležni skupštinski odbor pomenuti **izveštaj uopšte ne razmatra pa samim tim ni ne donosi zaključke i preporuke u cilju unapređenja stanja u ovoj oblasti.**

Nezavisnost REM-a garantovana je Zakonom o elektronskim medijima, ali je činjenica da u praksi ovo telo tokom niza

— 4 European Commission, Commission Staff Working Document Serbia 2018 Report, 17.04.2018, str.25

— 5 Insajder, REM: Nema odluke o praćenju ovih izbora, radićemo po prijavama, 04.03.2017. <https://insajder.net/sr/sajt/tema/3268/>

— 6 <http://www.parlament.gov.rs/aktivnosti/narodna-skupstina/radna-tela/odbori,-pododbori,-radnegrupe.2391.html>

godina nezavisnost ne ostvaruje u punom obimu. Neke od okolnosti koje doprinose ovakvom stanju proističu iz činjenice da je Zakonom o elektronskim medijima propisano da se na zaposlene u službama REM-a primenjuju propisi koji uređuju položaj državnih službenika, što u određenoj meri ograničava nezavisnost Regulatornog tela u odnosu na kadrovsku politiku. U kontekstu finansijske nezavisnosti, praksu neusvajanja finansijskog plana REM-a, zbog koje je Regulator dve godine za redom primenjivao plan za prethodnu godinu, Narodna skupština je prekinula 2018. godine kada je usvojila finansijski plan REM-a za 2019. godinu. Odnos Narodne skupštine prema ovom nezavisnom telu dodatno ilustruje i podatak da REM i dalje koristi statut nekadašnje RRA, jer Narodna skupština još uvek nije odobrila novi statut, koji joj je dostavljen u oktobru 2014. godine.

Ipak, **najveća prepreka za ostvarivanje nezavisnosti Regulatora potiče iz Saveta ovog tela.** Zakonom je predviđeno da Savet REM-a ima 9 članova, koje na predlog različitih društvenih aktera, bira Narodna skupština na četvorogodišnji mandat. Međutim, od januara 2016. godine Savet radi u nepotpunom sastavu. U oktobru 2016. godine Narodna skupština nije izvršila izbor kandidata koje predlažu udruženja koja se bave zaštitom ljudskih prava, iako su kandidati predloženi

u zakonitom i transparentnom postupku. Od početka 2017. godine Savet funkcioniše sa 6 od 9 članova, što je minimalan broj potreban za obezbeđivanje kvoruma za rad.

U nadležnosti Saveta REM-a je izricanje mera: opomene, upozorenja, privremene zabrane objavljivanja programskog sadržaja kao i oduzimanja dozvole zbog povrede pojedinih obaveza koje se odnose na programski sadržaj. **Tokom 2017. godine Savet je izrekao ukupno 3 mere: dve opomene i jednu meru upozorenja⁷, dok je u 2018. izrekao 7 mera protiv 5 pružalaca medijskih usluga⁸. Meru zabrane objavljivanja programskog sadržaja i meru oduzimanja dozvole, REM do sada nije izricao.**

Tokom 2017. i 2018. godine, onlajn kanali komunikacije REM-a često su služili kao kanal obraćanja političkim neistomišljenicima.⁹ Najpre je, internet stranica REM-a počela da služi kao platforma putem koje se članica Saveta obraća svojim kritičarima. Dodatno, tokom izborne tišine uoči izbora za odbornike u Skupštini grada Beograda, članica Saveta REM-a putem zvanične imejl adrese i pod memorandumom Regulatora, uputila dopis redakcijama mnogih medija u zemlji tvrdeći da je RTS utišavao ton kada je u predizbornoj debati govorio kandidat vladajuće koalicije.

— 7
Regulatorno telo za elektronske medije, Izveštaj o radu za 2017. godinu, strana 15.

— 8
Podatak dostupan na linku <http://www.rem.rs/sr/odluke/izrecene-mere>

— 9
Brojni primeri saopštenja Olivera Zekić mogu se naći u odeljku vesti na zvaničnoj internet prezentaciji REM-a <http://www.rem.rs/sr/arhiva/vesti?page=2>

ZASTUPLJENOST POLITIČKIH SUBJEKATA U MEDIJIMA

U toku predizborne kampanje, ponašanje pružalaca medijskih usluga podvrgnuto je pojedinim ograničenjima čiji je osnovni cilj pružanje svim kandidatima mogućnosti da se gledaocima predstave u skladu sa načelom ravnomerne zastupljenosti i bez diskriminacije. Pravni okvir za uspostavljanje takvog ambijenta tokom kampanje postavljen je u odredbama Zakona o izboru narodnih poslanika¹⁰, Zakona o javnim medijskim servisima¹¹, Zakona o elektronskim medijima, a dodatno je preciziran odredbama Pravilnika o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje.

Regulatorno telo za elektronske medije u predizbornoj kampanji nema dodatne nadležnosti u odnosu na period pre raspisivanja izbora. Međutim, **u njegovoj opštoj nadležnosti jeste kontrola pružalaca medijskih usluga i staranje o primeni odredaba Zakona o elektronskim medijima, uključujući i odredbu koja nalaže pružaocu medijske usluge da u toku predizborne kampanje registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima obezbedi zastupljenost bez diskriminacije.** Imajući u vidu činjenicu da je Pravilnikom samo dodatno preciziran način ostvarivanja ovakve zastupljenosti, nesumnjivo je da REM u toku kampa-

nje ima dužnost da obezbedi doslednu primenu ovog akta, koja uključuje i zabranu emitovanja prikrivenog predizbornog programa u vidu informativnog programa. Iz tog razloga, odluka REM-a da počev od predsedničkih izbora 2017. godine ne sprovodi monitoring programa tokom izborne kampanje predstavlja neopravdano izuzimanje od nadležnosti jedinog tela koje raspolaže kadrom i tehnikom kompetentnim da precizno utvrdi da li je načelo jednake zastupljenosti kandidata dosledno sprovedeno. Suprotno tome, REM je prepustio monitoring gledaocima koje je pozvao da prijavljuju uočene neregularnosti, a potom utvrdio da ni u jednom od preko 350 slučajeva prijavljenih tokom 2017. i 2018. godine nije došlo do povrede javnog interesa koja bi dovela do kažnjavanja pružalaca medijskih usluga¹².

U praksi, odluke REM-a da po službenoj dužnosti ne vrši kontrolu pružalaca medijskih usluga, dovele su do toga da tokom kampanje za predsedničke izbore 2017. i lokalne izbore u Beogradu 2018. godine zastupljenost kandidata ne bude „približno jednaka“¹³, a da za to nijedan medij ne snosi posledice.

Tokom predizborne kampanje, obaveza pružalaca medijskih usluga je da poštuju zabranu emitovanja prikrivenog predizbornog programa u vidu informativnog programa. Me-

— 10

Zakon o izboru narodnih poslanika, član 5 stav 2 Sredstva javnog obaveštavanja dužna su da obezbede ravnopravnost u obaveštavanju o svim podnosiocima izbornih lista i kandidatima sa tih lista

— 11

Zakon o javnim medijskim servisima član 7 stav 1 tačka 8 Javni interes, u skladu sa zakonom kojim se uređuje oblast javnog informisanja, koji javni medijski servis ostvaruje kroz svoje programske sadržaje, je besplatno i jednako predstavljanje političkih stranaka, koalicija i kandidata koji imaju potvrđene izborne liste za republičke, pokrajinske ili lokalne izbore, u vreme predizborne kampanje

— 12

T. Branković, Ž. Cvejin „Prvi deo: Izbori u Srbiji – demokratija zamagljena kampanjom“, CRTA, 2018, Str. 26 https://crt.rs/wp-content/uploads/2018/11/Prvi-deo_Izbori-u-Srbiji-demokratija-zamagljena-kampanjom.pdf

— 13

CRTA, Beogradski izbori 2018. Finalni izveštaj CRTA posmatračke misije, str. 51 https://crt.rs/wp-content/uploads/2018/08/CRTA_BG-izbori-finalni-izvestaj.pdf

đutim, u slučajevima kada su građani prijavljivali REM-u neopravdanu veću zastupljenost u informativnom programu kandidata koji su istovremeno i javni funkcioneri, REM je zauzeo stav da se radi o neprikosnovenoj uređivačkoj slobodi medija da oblikuju svoj informativni sadržaj. Drugačiji stav zauzela je OSCE/ODIHR posmatračka misija koja je u svom Izveštaju o prevremenim parlamentarnim izborima 2016. godine iznela preporuku da bi u Srbiji „*trebalo razmotriti regulisanje dela izveštavanja medija o zvaničnicima koji su istovremeno kandidati na izbornim listama kako ne bi bili u nepravedno stečenom privilegovanom položaju u poređenju sa ostalim učesnicima izbora*“¹⁴. Ova preporuka nikada nije implementirana.

Van kampanje, javni medijski servisi podvrgnuti su obavezi poštovanja i podsticanja pluralizma političkih, ideja i omogućavanja javnosti da bude upoznata sa tim idejama, pritom ne služeći interesima pojedinih političkih stranaka kao ni bilo kom drugom pojedinačnom političkom stanovištu ili interesu vodeći se obavezom nepristrasnog obrađivanja političkih tema, uz omogućavanje ravnopravnog sučeljavanja različitih stanovišta¹⁵. Za sve elektronske medije važi zabrana političkog oglašavanja van predizborne kampanje¹⁶. Svakako, svi elektronski mediji, u svako vreme, dužni su da obezbede

slobodno, istinito, objektivno, potpuno i blagovremeno informisanje. Ova obaveza dodatno je precizirana Pravilnikom o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga.

I pored toga, u delu javnosti postoji percepcija neprekidne izborne kampanje koju na televizijama sa najvećom gledanošću sprovode funkcioneri, kako kroz informativni tako i kroz zabavni program. Na pojedinim televizijama početkom februara 2019. godine emitovan je promotivni spot vladajuće stranke koji je prethodno stranka delila na društvenim mrežama, a u kome su predstavnici opozicije predstavljeni na uvredljiv način. Preko 650 građana¹⁷ podnelo je ovim povodom prijavu REM-u od koga je dobilo odgovor da objavljivanje ovog sadržaja nije protivno propisima jer se radi o „*neprikosnovenom pravu gledalaca na informisanje o događaju (objavljivanje spota na društvenim mrežama)*“¹⁸.

— 14 OSCE/ODIHR, Konačni izveštaj Ograničene misije za posmatranje izbora OEBS/KDILJP-a, 2016, str. 15

— 15 Zakon o javnim medijskim servisima, član 7, stav 1 tačka 4 i tačka 7

— 16 Zakon o elektronskim medijima, član 47, stav 1, tačka 5

— 17 CRTA, #ProbudiREM - Više od 650 prijava podneto zbog spota SNS <https://crtars/probudirem-vise-od-650-prijava-podneto-zbog-spota-sns/>

— 18 Regulatorno telo za elektronske medije, Saopštenje REM-a povodom pristiglih prijavi organizacije Građani na straži, 06.02.2019. <http://www.rem.rs/sr/arhiva/vesti/2019/02/saopstenje-rem-a-povodom-pristiglih-prijava-organizacije-gradjani-na-strazi>

JAVNI MEDIJSKI SERVISI

Rad javnih medijskih servisa, RTS i RTV, kao nezavisnih i samostalnih subjekata čija je osnovna uloga omogućavanje ostvarivanja javnog interesa u oblasti javnog informisanja, uređen je Zakonom o javnim medijskim servisima.

Članove upravnog odbora RTS i RTV imenuje Regulatorno telo za elektronske medije dvotrećinskom većinom ukupnog broja članova, a zakonom je propisana i nespojivost članstva u Upravnom odboru i funkcije u političkoj stranci. I pored toga, tvrdnje o političkom uplitanju u izbor članova Upravnog odbora intenzivirale su se kada je početkom 2016. godine, prilikom izbora članova Upravnog odbora RTS-a, čak šestoro od tadašnjih 8 članova REM-a između 52 kandidata izabralo istih 9 imena¹⁹. Nedovoljno transparentan proces izbora ponovio se i septembra 2017. kada su birana preostala dva člana Upravnog odbora RTS-a.

Sastav Upravnog odbora je naročito značajan jer je on nadležan za imenovanje direktora i glavnih i odgovornih urednika. Takođe, Upravni odbor je organ koji bira članove Programskog saveta na predlog nadležnog odbora Narodne skupštine odnosno Skupštine AP Vojvodine. **Programski savet** je save-

todavni organ u čijoj je nadležnosti staranje o zadovoljenju interesa slušalaca i gledalaca u pogledu programskih sadržaja i **predviđeno je da on najmanje jednom godišnje organizuje javnu raspravu o kvalitetu programskih sadržaja**, koja bi trebalo da rezultira usvajanjem preporuka koje se podnose generalnom direktoru i upravnom odboru javnog medijskog servisa. Iako je jasna **namera zakonodavca da na ovaj način omogući učešće građana u kreiranju programskih sadržaja javnih medijskih servisa, javne rasprave se ne održavaju redovno niti postoji njihov stvarni uticaj na oblikovanje programa javnih medijskih servisa.**

Istraživanja pokazuju da među medijima u Srbiji građani iz godine u godinu najviše poverenja imaju u informativni program RTS-a, dok RTV gleda veoma mali broj ispitanika²⁰. Međutim, RTS je, zbog načina svog izveštavanja, počev od devedesetih godina percipiran kao režimski medij, i do danas nije uspeo da povрати poverenje velikog broja gledalaca. Tokom protestnih šetnji koje se počev od decembra 2018. godine jednom nedeljno organizuju u Beogradu, građani redovno zastaju ispred zgrade RTS-a izražavajući nezadovoljstvo zbog političkog uticaja na uređivačku politiku ovog javnog medijskog servisa.

— 19

Istinomer, Posle godinu dana REM dostavio listiće sa glasanja za članove UO RTS, 20.01.2017. godine <https://www.istinomer.rs/clanak/1828/Posle-godinu-dana-REM-dostavio-listice-sa-glasanja-za-clanove-UO-RTS>

— 20

Prema istraživanju Instituta za evropske poslove, Stavovi igrađana Srbije prema medijima iz marta 2017. godine, 29,4% ispitanika smatra da su vesti na RTS1 najobjektivnije str. 3 <http://iea.rs/wp-content/uploads/2017/05/Stavovi-gra%C4%91ana-Srbije-prema-medijima-MART-2017-1.pdf>

Iako je Zakonom o javnim medijskim servisima inicijalno je bilo predviđeno da se osnovna delatnost dva javna medijska servisa delimično finansira iz budžeta zaključno sa 31.12.2016. godine, izmenama i dopunama Zakona o privremenom uređivanju načina naplate takse za javni medijski servis, omogućeno je da RTV i RTS delimično budu finansirani iz budžeta do kraja 2020. godine. Takse su skladu sa poslednjim izmenama zakona povećane sa 150 na 220 dinara (oko 1.8 evra) mesečno i naplaćuju se preko računa za utrošenu električnu energiju. Ukupni prihodi RTS-a u 2017. godini iznosili su oko 11 milijardi dinara, od čega je 45,6 % prihodovano na ime taksi, 22,7% oglašavanjem dok je 28,1% opredeljeno iz budžeta. Budžetski izdaci za finansiranje RTS-a u toj godini iznosili su oko 3 milijarde dinara.²¹

— 21

Divac, Maja,
Ukidanjem pretplate
od 500 dinara drastično
smanjeni prihodi
RTS-a, Cenzolovka,
01.11.2018. [https://
www.cenzolovka.
rs/drzava-i-mediji/
ukidanjem-pretplate-od-
500-dinara-drasticno-
smanjeni-prihodi-rts-a/](https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/ukidanjem-pretplate-od-500-dinara-drasticno-smanjeni-prihodi-rts-a/)

Ekonomski činoci

Ukupni prihodi od oglašavanja u Srbiji (prema podacima Nielsen Audience Measurement) u 2016. godini iznosili su 174 miliona evra. Imajući u vidu činjenicu da je u Registru medija Agencije za privredne registre početkom 2018. godine bilo upisano 2.034 medija te da, po podacima iz Analize medijskog tržišta u Srbiji iz 2015. godine²², čak 89% udela u oglašavanju pripada televizijskim stanicama sa nacionalnom pokrivenošću, jasno je da svi ostali registrovani mediji nisu u fokusu velikih oglašivača. Iz tog razloga, **većina medija u Srbiji nije finansijski samoodrživa, pa se mediji i dalje u**

najvećoj meri oslanjaju na različite vidove pomoći države (projektno sufinansiranje, oglašavanje državnih organa i javnih preduzeća, ugovore o medijskom praćenju preduzeća, ugovore o sponzorstvu i sl.)

Radi ostvarivanja javnog interesa u javnom informisanju, Zakon o javnom informisanju i medijima predvideo je da Republika Srbija, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave **iz svojih budžeta obezbeđuju deo sredstava koja raspoređuju na osnovu sprovedenih javnih konkursa i pojedinačnim davanjima, na osnovu principa o dodeli državne pomoći i zaštiti konkurencije, bez diskriminacije.**

Izveštaj „Transparentnost projektnog sufinansiranja medijskih sadržaja“²³ pokazao je veliku razliku u transparentnosti pojedinačnih faza postupka projektnog sufinansiranja. Sa jedne strane, transparentnost obima budžetskih davanja je na relativno visokom nivou i iznosi 86%, budući da su institucije obuhvaćene istraživanjem uglavnom imale u svojim budžetima jasno izraženu budžetsku liniju opredeljenu za projektno sufinansiranje medijskih sadržaja. Ocena transparentnosti javnog konkursa takođe je visoka i iznosi 95%, zahvaljujući tome što je većina institucija na zakonom predviđen način

— 22

Ipsos Strategic Marketing, Analiza medijskog tržišta, avgust 2015, str.7

— 23

Kaži traži - Inicijativa za poboljšanje medijskog sadržaja plaćenog novcem građana, Transparentnost projektnog sufinansiranja medijskih sadržaja

javno objavila konkurs, odnosno javni poziv na svojoj internet prezentaciji. Međutim, daleko niže su ocene transparentnosti koje se odnose na javnost rada konkursne komisije (46%) i evaluacije odobrenih i finansiranih projekata (3%).

Upravo poslednje dve kategorije jesu najčešći razlog kritike koju postojeći model projektnog sufinansiranja dobija od stručne javnosti. **Kao posebno sporna izdvaja se činjenica da se pri izboru stručnih komisija ignorišu kandidati najvećih medijskih i novinarskih udruženja te da se imenuju kandidati neprezentativnih, javnosti nepoznatih novinarskih i medijskih udruženja kao i eksperti koji nisu poznati čak ni stručnoj javnosti.**²⁴

Predstavnici strukovnih udruženja skreću pažnju na to da **onemogućavanju ostvarivanja osnovnog cilja sufinansiranja medijskih projekata doprinosi i činjenica da se sredstva neretko dodeljuju medijima koji su kršili Kodeks novinara Srbije.** Pored toga, brojni su primeri u kojima mediji **nisu opravdali projekte** za čiju su im realizaciju bila dodeljena sredstva²⁵, kao i oni u kojima su mediji dobijali novac za finansiranje već postojećeg sadržaja.

Ukupna svota koju država godišnje dodeli medijima nije poznata. Naime, moguće je ostvariti uvid u one iznose koji su

iskazani u Registru medija, Registru de minimis državne pomoći kao i na Portalu javnih nabavki. Ipak, ni uvidom u sva tri registra nije moguće pouzdano utvrditi o kom se iznosu radi, što je **posledica činjenice da se velika količina sredstava dodeljuje izvan pravila o državnoj pomoći kao i uz zaoblazanje javnih nabavki ili u modalitetima javnih nabavki koje se ne sprovode u otvorenom postupku.** Upravo iz tog razloga, istraživanja koja su pokušala da utvrde koliko ukupno sredstava državni i lokalni organi i javna preduzeća troše na oglašavanje i kupovinu drugih medijskih usluga, uglavnom su se oslanjala na slobodan pristup informacijama od javnog značaja. Međutim, nijedno od njih nije dostiglo punu preciznost zbog toga što su organi javne vlasti odbijali da dostave tražene informacije. Najcelovitije od tih istraživanja sproveo je Savet za borbu protiv korupcije tokom 2015. godine, u čijem *Izveštaju o mogućem uticaju institucija javnog sektora na medije kroz plaćanje usluga oglašavanja i marketinga*²⁶ je iznet procena da je na usluge oglašavanja i marketinga za ovaj tip usluga na nivou države, za četiri godine (2011-2014) potrošeno oko 840 miliona evra, odnosno 210 miliona godišnje. Ovaj podatak ne korespondira sa procenom sadržanom u Strategiji razvoja sistema javnog informisanja u Republici Sr-

— 24

Kolundžija, Denis, Dobri zakoni i koruptivna primena u oblasti medija, 04.12.2018. <http://www.nuns.rs/reforma-javnog-informisanja/projektno-finansiranje-medija/39685/dobri-zakoni-i-koruptivna-primena-u-oblasti-medija.html>

— 25

Naročito upečatljiv je primer lokalne samouprave grada Pančeva koja je dodelila značajna sredstva za promociju ovog grada dnevnim listovima koji su višestruko kršili Kodeks novinara - „Informer“ i „Alo“. Dodatno, cilj projekta čije je finansiranje odobreno „Informeru“ bio je ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja kroz afirmaciju rada lokalne uprave u Pančevu i doprinos zaštiti ljudskih prava manjina i etničkih zajednica i očuvanju identiteta pripadnika nacionalnih manjina kao i doprinos zaštiti osoba sa invaliditetom i obezbeđivanje njihove ravnopravnosti, garantujući im puno pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. U narativnom izveštaju dostavljenom po okončanju ovog projekta, „Informer“ je izvestio da je tokom realizacije projekta objavio 4 teksta i sačinio dve reportaže koje su se odnosile na promociju turizma u Pančevu dok ostvarenje ostalih ciljeva nije obuhvaćeno izveštajem. Imajući u vidu da su za realizaciju ovog projekta ovom dnevnom listu odobrena sredstva u visini od milion dinara, procena je da je svaka od 6 objava koštala oko 167.000 dinara (oko 1400 evra). I pored toga, „Informeru“ je Grad Pančevo i na sledećem konkursu odobrio sredstva u visini od pola miliona dinara. Više o ovom slučaju: <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/informer-naplatio-od-panceva-166-000-po-tekstu-ne-smeta-sto-ne-zna-ni-koja-reka-protice-kroz-grad/>

— 26

Savet za borbu protiv korupcije, Izveštaj o mogućem uticaju institucija javnog sektora na medije kroz plaćanje usluga oglašavanja i marketinga, 2015

biji do 2016. godine, u kojoj je procenjeno da godišnja vrednost javnog oglašavanja iznosi oko 25 miliona evra.

Analizirajući načine uticaja na medije, Savet za borbu protiv korupcije prepoznao je više modela koje koriste javni organi i javna preduzeća kako bi zaobišli postupak javnih nabavki kada nabavljaju usluge medija (ugovori o sponzorstvu, poslovno tehničkoj saradnji itd.) Tipičan primer su **ugovori o medijskom praćenju** koji podrazumevaju **obavezu medija da afirmativno izveštavaju o instituciji koja im je isplatila novac kao i da u svoje informativne emisije, kao goste, pozivaju predstavnike tih institucija i javnih preduzeća**. Sa druge strane, mediji koji prime novac po ovom osnovu **uzdržavaju se od kritičkog izveštavanja o organima vlasti**. Iako se faktički primenom bilo kog od modela postiže efekat oglašavanja, ono se po pravilu **plasira na prikriven način, tako da gledaoci odnosno čitaoci nisu upoznati sa propagandnom prirodom objavljenog sadržaja plaćenog iz budžetskih sredstava**²⁷.

— 27

Primeru radi, Uprava za kapitalna ulaganja AP Vojvodine zaključila je sporazume sa izdavačima Srpskog telegrafa, Repulika.rs i Blica, za tekstove koji su plaćani po 63.000 dinara. Kako nigde nije naznačeno da su promotivni, tekstove su prenosili i mediji koji nisu imali ugovore sa Upravom <https://kazitrazi.rs/novinarstvo-kaou-sluzna-delatnost-promocija-drzavnih-organa-za-lepe-pare-ali-da-to-citaoci-ne-znaju/>

VLASNIŠTVO NAD MEDIJIMA

Zakonom o javnom informisanju i medijima postavljeno je **načelo javnosti podataka o medijima** koje za cilj ima obezbeđivanje čitaocima, gledaocima i slušaocima da formiraju sopstveno mišljenje o verodostojnosti i pouzdanosti informacija objavljenih u medijima kao i radi sagledavanja mogućeg uticaja medija na javno mnjenje i radi zaštite medijskog pluralizma. Radi ostvarivanja ovog načela istim zakonom predviđena je registracija medija u Registru medija Agencije za privredne registre u koji se upisuju, između ostalih, podaci o vlasništvu medija ali i o sredstvima koja su medijima dodeljena na ime državne pomoći kao i o sredstvima koja mediju dodeljuje organ javne vlasti.

Iako je osnovna zamisao bila da Registar medija širokoj javnosti omogući uvid kako u vlasničku strukturu tako i u izvore finansiranja medija iz budžetskih sredstava, istraživanja²⁸ pokazuju značajne probleme u praksi – Registar nije lako pretraživ za prosečnog korisnika niti je izvesno koliko je ažuran.

Posmatrajući transparentnost vlasništva kao ključni preduslov za postojanje medijskog pluralizama, istraživanje Media Ownership Monitor merilo je **transparentnost podataka o političkim vezama vlasnika medija** i na osnovu rezultata

— 28

Kaži traži - Inicijativa za poboljšanje medijskog sadržaja plaćenog novcem građana, Transparentnost podataka o državnoj potrošnji na medijski sektor, str. 6 <https://kazitrazi.rs/wp-content/uploads/2017/11/TRANSPARENTNOST-PODATAKA-DRZAVNA-POTROSNIJA.pdf>

dobijenih na posmatranom uzorku ocenilo **da u ovoj oblasti ne postoji puna aktivna transparentnost, odnosno, da mnogi podaci o vlasnicima medija kao i o njihovoj političkoj pripadnosti postaju dostupni nakon istraživanja novinara, medijskih aktivista ili na zahtev**²⁹.

Zakon o javnom informisanju i medijima propisuje zaštitu medijskog pluralizma i zabranu monopola i nezakonitih objedinjavanja. Granične vrednosti za zabranu koncentracije vlasništva postavljene su prilično visoko - horizontalna koncentracija upravljačkih i vlasničkih prava u oblasti štampanih medija se zabranjuje ukoliko njihov zajednički godišnji tiraž prelazi 50% tiraža svih dnevnih štampanih novina na teritoriji Srbije dok u oblasti audio-vizuelnih medija, ta granica iznosi 35% od ukupne gledanosti odnosno slušanosti. Vertikalna koncentracija zabranjena je između izdavača i distributera, a između izdavača štampe i elektronskog medija nije dozvoljeno sticanje učešća preko 50% u osnivačkom kapitalu između izdavača dnevnih novina dnevnim realizovanim tiražom većim od 50.000 primeraka godišnje, i izdavača koji pruža audio i audio-vizuelne medijske usluge.

S obzirom na visoko postavljene granice koje je praktično nemoguće prekoračiti, tržište se u značajnoj meri ukрупnja-

va. Istraživanje Media Ownership Monitor pokazalo je da je koncentracija medijske publike u Srbiji visoka: na TV tržištu četiri grupacije imaju 62% udela u gledanosti, u radijskom tržištu četiri grupacije imaju 51% udela u slušanosti a na tržištu štampanih medija četiri najveća vlasnika imaju udeo u čitanosti od 63,27%.³⁰

Ukрупnjavanje karakteriše i oblast distribucije medijskih sadržaja koja se svodi na četiri sistema od kojih su tri u javnom vlasništvu. Istraživanja pokazuju da ukрупnjavanje u ovoj oblasti u značajnoj meri utiče na favorizovanje pojedinih medijskih usluga. U javnosti su poznati slučajevi omogućavanja pojedinih kanalima distribucije bez javnog konkursa kao i favorizovanje kanala u pogledu logičke numeracije.

Ukрупnjavanje u oblasti distribucije intenziviralo se u drugoj polovini 2018. godine, od kada je Telekom Srbija, operater u većinskom javnom vlasništvu, kupio četiri manja kablovska operatera³¹.

— 29

BIRN, Reporters Without Borders, Media Ownership Monitor Serbia 2018, str. 517

— 30

BIRN, Reporters Without Borders, Media Ownership Monitor Serbia 2018

— 31

Raskrikavanje, Telekom zvanično kupio Masko, cena nepoznata, 19.02.2019. <https://www.raskrikavanje.rs/page.php?id=379>

PRIVATIZACIJA

U momentu usvajanja Zakona o javnom informisanju i medijima u državnom vlasništvu nalazilo se 73 medija, koji je, u skladu sa odredbama ovog Zakona **trebalo da budu privatizovani do 31. oktobra 2015. godine. Ovaj postupak još uvek nije do kraja sproveden.**

Prema podacima koje je organizaciji Birn³² dostavilo Ministarstvo privrede, do početka 2018. godine u proces privatizacije ušlo je 50 medija dok u odnosu na ostalih 23 postupak nije ni započeo. Prema podacima Koalicije za nadzor javnih finansija, od 50 medija nad kojima je započet postupak privatizacije, njih 34 je prodato dok prodaje nisu uspele u odnosu na 16 medija³³. U slučaju neuspele privatizacije, Uredbom o izmeni uredbe o prenosu kapitala bez naknade zaposlenima kod izdavača medija omogućeno je da udeo iz Registra³⁴, na zahtev lokalne samouprave i uz saglasnost Vlade, može biti besplatno prenet na jedinicu lokalne samouprave na čijoj teritoriji se nalazi sedište izdavača i to dok se ne steknu uslovi za novu privatizaciju. Međutim, ukoliko nova privatizacija ne bude sprovedena u roku od 6 meseci od kada je kapital prenet na opštinu ili grad, osnivač izdavača dužan je da donese odluku o o prestanku postojanja medija, promeni delatnosti ili ukidanju izdavača medija.³⁵

Posebno interesantan je slučaj neuspele privatizacije Radio televizije Kragujevac. Nakon što je ovaj medij privatizovan 2015. godine, Ministarstvo privrede poništilo je privatizaciju januara 2017. godine zbog neispunjenja ugovornih obaveza kupca. U skladu sa pomenutom Uredbom, do prelaska udela iz Registra akcija i udela na grad Kragujevac došlo je 27.06.2017. godine. Ministarstvo privrede je januara 2018. godine objavilo javni poziv za prikupljanje pisama o zainteresovanosti za učešće u postupku privatizacije, ali ova privatizacija još uvek nije okončana i grad i dalje vrši osnivačka prava nad ovim medijem. Samo u 2017. godini za subvencije i izvršne presude RTV Kragujevac izdvojeno je 1,64% gradskog budžeta za tu godinu. Poređenja radi, prosečni iznos koji ostale jedinice lokalne samouprave u Srbiji izdvajaju za sufinansiranje projekata od javnog interesa iznosi 1% lokalnog budžeta³⁶. Važno je napomenuti i to da je Kragujevac jedini grad u državi koji u poslednje četiri godine nije raspisao konkurs za projektno sufinansiranje medija³⁷.

U pogledu izdavača pojedinih medija postupak privatizacije nikad nije ni započeo. Između ostalih, takav je slučaj sa privrednom društvu koje je izdavač dnevnog lista Politika u kome polovinu udela ima Politika a.d. u kojoj preko 90% akcija

— 32

Kaži traži - Inicijativa za poboljšanje medijskog sadržaja plaćenog novcem građana <https://kazitrazi.rs/privatizacija-medija-ponisteni-ugovori-i-firme-u-stecaju/>

— 33

Koalicija za nadzor javnih finansija, Mediji u postupku privatizacije <http://www.nadzor.org.rs/pdf/Mediji%20u%20postupku%20privatizacije.pdf>

— 34

Radi se o Registru akcija i udela u koji, u skladu sa Zakonom o privatizaciji, prelazi kapital privrednog subjekta posle poništenja ugovora o privatizaciji

— 35

Uredba o izmeni Uredbe o prenosu kapitala bez naknade zaposlenima kod izdavača medija ("Sl. glasnik RS", br. 31/2017)

— 36

Kaži traži - Inicijativa za poboljšanje medijskog sadržaja plaćenog novcem građana „Država najpoželjniji vlasnik medija: slučaj zaustavljene privatizacije RT Kragujevac, 2018, str.3 <https://kazitrazi.rs/wp-content/uploads/2018/10/Analiza-dr%C5%BEavnajpo%C5%BEeljniji-vlasnik-medija.pdf>

— 37

Ibid

imaju Republika Srbija, grad Beograd i drugi državni organi i organizacije. Državna novinska agencija Tanjug, koja je po sili zakona prestala da postoji 31.10.2015. godine, nikada nije brisana iz Registra privrednih subjekata i i dalje radi. Prema podacima CINS-a, samo tokom 2017. godine Tanjugu su državni organi, po različitim osnovima, uplatili najmanje 114,4 miliona dinara³⁸.

— 38

CINS, Državne institucije isplatile Tanjugu više od 114 miliona dinara, <https://www.cins.rs/srpski/news/article/drzavne-institucije-tanjugu-isplatile-vise-od-114-miliona-dinara->

Profesionalni standardi

Pravo na odgovor na objavljenu informaciju predviđa Ustav Republike Srbije, a **preciziranje načina ostvarivanja prava na odgovor kao i prava na ispravku prepušteno je Zakonu o javnom informisanju i medijima**. Tako, lice na koje se odnosi informacija koja može da povredi njegovo pravo ili interes može, u zakonom predviđenom roku, **zahtevati objavljivanje odgovora** u kome tvrdi da je informacija neistinita, nepotpuna ili netačna. U slučaju da glavni urednik ne objavi odgovor na informaciju, imalac prava na odgovor može pokrenuti parnični postupak u kome se utvrđuje da li postoji obaveza glavnog urednika da objavi odgovor. **Pravo na ispravku** može tražiti

lice čiji su pravo ili interes povređeni neistinitom, nepotpunom ili netačno prenetom informacijom i to neposredno podnoseći tužbu nadležnom sudu. Za razliku od parnice koja se vodi povodom neobjavljivanja odgovora, u kojoj se ne raspravlja o istinitosti ili neistinitosti objavljene informacije ili zahtevanog demantija već samo o činjenicama od kojih zavisi obaveza odgovornog urednika da objavi odgovor, u slučaju parnice u kojoj se traži ispravka informacije sud utvrđuje i činjenice koje se odnose na istinitost informacije. Zakon postavlja **načelo jednake delotvornosti informacije i odgovora, odnosno ispravke**. Zakon o javnom informisanju i medijima doneo je novinu koja motiviše oštećena lica da koriste svoja prava na odgovor odnosno ispravku pre nego što pokrenu parnicu za naknadu štete nastale objavljenom informacijom. Naime, zakon precizira da će, u parnici koja se eventualno bude vodila radi naknade štete, prilikom utvrđivanja visine štete **sud i formalno voditi računa o pokušajima oštećenog da spreči nastanak štete ili smanji njen intenzitet**, a što je do usvajanja ovog zakona bilo prepušteno neujednačenoj sudskoj praksi. Zbog toga je potrebno da oštećeni najpre pokuša **kroz zahtev za objavu odgovora na informaciju ili ispravku informacije da spreči ili umanja eventualnu štetu**.

Za razliku od prava na odgovor i ispravku koje se i dalje ne ostvaruju kroz samoregulatorni mehanizam, **za praćenje poštovanja Kodeksa novinara Srbije u štampanim medijima, onlajn izdanjima štampanih medija kao i u novinskim agencijama, osnovan je Savet za štampu kao nezavisno samoregulatorno telo**³⁹. U okviru Saveta, Komisija za žalbe odlučuje po žalbama fizičkih i pravnih lica čija su prava povređena objavljivanjem određene informacije koja se na njih odnosi⁴⁰. Međutim, **Savet nema punu nadležnost nad svim štampanim medijima i njihovim onlajn izdanjima, već samo nad onim medijima koji su prihvatili punu nadležnost Saveta**. U zavisnosti od toga da li izriče meru mediju koji je prihvatio njegovu punu nadležnost, u slučaju da postupajući po žalbi utvrdi da je došlo do kršenja Kodeksa novinara, Savet može doneti odluku da je prekršen Kodeks, koju su članice dužne da objave u svom mediju, ili Javnu opomenu, koja se donosi u slučaju da medij koji je prekršio Kodeks nije prihvatio punu nadležnost Saveta.

Iz ovako postavljenih nadležnosti Saveta, jasno je da **mere koje on izriče ne predstavljaju sankcije u pravom smislu, već u osnovi imaju moralnu težinu i sastoje se u obavezi medija da objave odluku Saveta da je došlo do kršenja Ko-**

deksa. Međutim, u Izveštaju o radu Saveta za štampu u 2017. godini⁴¹ navedeno je da **mnogi mediji ne poštuju obavezu objavljivanja odluka Komisije za žalbe**. Naime, tokom 2017. godine, Savet je primio 95 žalbi, a Komisija za žalbe utvrdila je kršenje Kodekse u 53 slučaja. Od toga, 32 odluke bile su javne opomene, budući da su se odnosile na medije koji nisu članovi Saveta za štampu. Komisija za žalbe, donela je, dakle, 21 odluku o kršenju Kodeksa koje su se odnosile na medije koji su prihvatili punu nadležnost Saveta i koji imaju obavezu objavljivanja odluka Saveta. Međutim, čak 2/3 odluka mediji nisu objavili.

Pravilnikom o sufinansiranju projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja predviđeno je da se prilikom ocenjivanja projekata posebno ocenjuje *da li su učesniku konkursa izrečene mere od strane državnih organa, regulatornih tela ili tela samoregulacije u poslednjih godinu dana, zbog kršenja profesionalnih i etičkih standarda*.⁴² Ova odredba, čiji je osnovni cilj da onemogući da javna sredstva budu dodeljena medijima koji krše Kodeks novinara Srbije, u mnogim slučajevima nije primenjena pa su sredstva dodeljivana i onim medijima koji su u brojnim tekstovima kršili odredbe Kodeksa.

— 39 Statut udruženja “Savet za štampu”, član 1

— 40 Poslovnik o radu Komisije za žalbe Saveta za štampu

— 41 Izveštaju o radu Saveta za štampu u 2017. godini http://www.savetzastampu.rs/cirilica/izvestaji/110/2018/07/09/1856/izvestaj-o-radu-saveta-za-stampu-u-2017_-godini.html

— 42 Pravilnik o sufinansiranju projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja, član 18, stav 2,

Broj žalbi koje je Savet primio u toku 2017. godini smanjio se u odnosu na 2016. (95 u poređenju sa 126), ali to nije pokazatelj napretka u poštovanju odredaba Kodeksa novinara. Naime, nezavisno od primljenih žalbi, Savet periodično sprovođi monitoring poštovanja Kodeksa novinara Srbije. Monitoringom izvršenim na uzorku od 7 štampanih medija, **u periodu avgust-decembar 2018. godine, utvrđeno je da je u tom periodu Kodeks novinara Srbije prekršen u čak 3.615 tekstova**⁴³. Činjenica da se novinari obučavaju za primenu profesionalnih standarda, kako kroz formalno obrazovanje tako i kroz seminare i obuke koje organizuje Savet za štampu, koji poseban akcenat stavljaju na medijsku etiku, nije doprinela smanjenju broja slučajeva kršenja Kodeksa. Tokom istraživanja Kontola i sloboda medija čak 46% novinara izjasnilo se da su lično kršili profesionalne standarde u radu tokom godine koja je prethodila istraživanju⁴⁴.

Istraživanje *Učešće građana u demokratskim procesima u Srbiji - 2017* pokazalo je da **tek polovina ispitanika smatra da uloga medija treba da bude analitično izveštavanje i kritičko sagledavanje rada institucija i nosilaca javnih funkcija**⁴⁵. Mala potražnja za istraživačkim novinarstvom u velikoj meri opredeljuje uređivačku politiku najvećeg broja medija u Srbiji. Iz tog razloga, istraživačkim novinarstvom bave se uglavnom neprofitni mediji civilnog društva i to pre svega u online sferi. Problemi u primeni Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i najavljene izmene ovog zakona koje će, ukoliko budu usvojene, iz polja primene zakona u potpunosti isključiti mnoga društva kapitala koja raspolažu značajnim javnim sredstvima, dodatno otežavaju rad malobrojnih medija posvećenih istraživačkom novinarstvu.

— 43
Savet za štampu, Kršenje Kodeksa novinara Srbije (avgust - decembar 2018.), http://www.savetzastampu.rs/cirilica/uploaded/szs_monitoring_avg-dec_2018.pdf

— 44
Matić, Jovanka, Kontrola i sloboda medija - Svedočenja novinara, 2018, str.12

— 45
CRTA, Ipsos, Učešće građana u demokratskim procesima u Srbiji - 2017 , str.12 <https://crtars/wp-content/uploads/2018/02/Ucesce-gradjana-u-demokratskim-procesima-u-Srbiji-2017.pdf>

Pritisci i napadi na novinare

Prema podacima sadržanim u bazi napada na novinare, koju vodi Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS)⁴⁶, u toku 2018. godine zabeleženo je ukupno 30 napada na novinare: u 23 slučaja radilo se o verbalnim pretnjama dok su 7 puta novinari bili fizički napadnuti. Najdrastičniji slučaj desio se u decembru 2018. godine kada je Milanu Jovanoviću, novinaru portala Žig Info, zapaljena kuća. Osumnjičeni za naručivanje napada je predsednik opštine Grocka, koga je Jovanović u svojim tekstovima povezivao sa slučajevima korupcije u ovoj opštini. Hapšenje osumnjičenog objavio je predsednik Republike u obraćanju medijima zbog koga je prekinut redovan

program na mnogim kanalima sa nacionalnom frekvencijom.

Nastupom predsednika Republike gledaocima je predloženo da država brine o bezbednosti novinara. Međutim, tom prilikom nije saopšteno da tužilaštvo nije reagovalo kada je mesecima pre napada Milan Jovanović istražnim organima prijavio pretnje koje je dobijao od predsednika opštine Grocka.

Slučaj hapšenja predsednika opštine Grocka jedan je od retkih primera brze reakcije tužilaštva i policije. U najvećem broju slučajeva, istražni organi ostaju nemi pa slučajevi napada na novinare ostaju bez epiloga. Situacija se nije poboljšala ni nakon što je Republičko javno tužilaštvo u decembru 2015. godine donelo Uputstvo o vođenju posebnih evidencija na osnovu koga je u januaru 2016. godine uspostavljena evidencija krivičnih dela učinjenih na štetu novinara i kojim predviđeno hitno postupanje u slučajevima napada na novinare.

Sporazum o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara potpisan je u decembru 2016. godine od strane Ministarstva unutrašnjih poslova, Republičkog javnog tužilaštva i 7 novinarskih i medijskih udruženja. Na osnovu ovog sporazuma osnovana je Stalna radna grupa koja je sa-

— 46

Baza je dostupna na linku <http://www.bazenuns.rs/srpski/napadi-na-novinare>

činjena od predstavnika svih strana potpisnica, međutim, nezadovoljne učinkom radne grupe, već do kraja 2017. godine pet strukovnih udruženja zamrzle su članstvo u grupi. Iako je **sporazum doprineo boljoj komunikaciji između udruženja i istražnih organa** i olakšao pristup informacijama o slučajevima napada na novinare, on **nije ostvario svoju suštinsku ulogu, odnosno, broj nerešenih slučajeva napada na novinare i dalje je veoma visok.**⁴⁷

O učinku pravosudnih organa u rasveljavanju slučajeva napada na novinare najslikovitije govori činjenica da su slučajevi ubistava novinara Dade Vujasinović (1994.) i Milana Pantića (2001.) i dalje u predistražnoj fazi, dok suđenje za ubistvo Slavka Čuruvije (1999.) traje od 2015. godine.

Zabrinjavajući trend rasta broja slučajeva pritisaka na novinare nastavio su i tokom 2018. godine, kada su evidentirana 72 slučaja različitih pritisaka na novinare⁴⁸, dok je tokom prva dva meseca 2019. godine zabeleženo je 16 slučajeva pritiska. Podaci dostupni u NUNS-ovoj bazi napada na novinare govore da pritisci obuhvataju različite vrste uznemiravanja, zatim uticaja od strane državnih funkcionera i političara kao i slučajeve onemogućavanja novinarima pojedinih medija da prisustvuju javnim događajima.

Istraživanje *Kontrola i sloboda medija*⁴⁹ pokazalo je da se novinari se u svom radu svakodnevno suočavaju sa političkim pritiscima i nemaju slobodu da obrađuju teme na profesionalan način. Najveći broj ispitanika izjasnio se da se makar jednom susreo sa uticajem koji potiče od izvršne vlasti (69%) ili političkih partija (56%), a zatim od uredništva (47%). Pritiske od strane oglašivača primetilo je 33% novinara.

Tokom 2016. i 2017. godine Višem sudu u Beogradu, koji je stvarno nadležan za rešavanje u medijskim sporovima za teritoriju cele Srbije, podneto je ukupno 1.143 tužbe protiv novinara, urednika i izdavača medija za naknadu nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda⁵⁰.

Iako Zakon o javnom informisanju i medijima predviđa da nosioci javnih i političkih funkcija moraju biti otporniji na kritičko pisanje koje se odnosi na obavljanje njihovih funkcija, nije retkost da upravo oni pokreću krivične postupke protiv novinara zbog povrede časti i ugleda ili da pokreću parnične postupke i traže naknadu štete. Ministar bez portfelja Nenad Popović podneo je čak četiri tužbe protiv istraživačkog portala Krik zbog tekstova objavljenih u okviru feljtona „Rajski papiri“. Koalicija medijskih udruženja ocenila je da se u ovom slučaju radi o političkom pritisku na taj medij i sredstvu nje-

— 47
Vukasović, Marija, Indikatori za novo slobode medija i bezbednost novinara 2018, NUNS, str. 28 <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/12/Ceo-izve%C5%A1taj-Indikatori-za-nivo-slobode-medija-i-bezbednost-novinarar-Srbija-2018.pdf>

— 48
U 2016. godini zabeleženo je 62 a u 2015. godini 33 napada

— 49
Matić, Jovanka, Kontrola i sloboda medija - Svedočenja novinara, 2018. <https://www.slavkocuruvijafondacija.rs/wp-content/uploads/2018/02/Kontrola-i-sloboda-medija-Kljucni-nalazi-Slavko-Curuvija-fondacija.pdf>

— 50
UNS, Za dve godine 1143 tužbi protiv novinara i medija, 08.03.2018. <http://www.uns.org.rs/sr/novinari-na-sudu/statistika/57588/za-dve-godine-1143-tuzbi-protiv-novinarar-i-medija.html>

govog finansijskog iscrpljivanja⁵¹. Svakom od tužbi tražena je naknada štete u iznosu od po pola miliona dinara. Ono što je posebno iscrpljujuće za medije jesu **troškovi sudskog postupka jer, nezavisno od toga kakva bude konačna odluka suda, mediji moraju prethodno snositi troškove koji umnogome opterećuju njihov budžet.**⁵²

Još jedan rasprostranjen način pritiska funkcioneri ostvaruju javnim kritikovanjem novinara. Funkcioneri novinare najčešće pokušavaju da diskredituju povezujući ih sa opozicionim liderima ili ih proglašavajući antisrpskim elementima. Eklatantan primer ovakvog postupanja je istupanje predsednika poslaničkog kluba vladajuće partije koji je predsednika Nezavisnog udruženja novinara Vojvodine za skupštinskom govornicom svrstao u grupu ljudi *koji ne žele dobro svojoj državi, koji žele da unesu strah i nemir kod građana i koji žele da pokvare sve ono što je Srbija dobro uradila u proteklih nekoliko godina*⁵³.

Mnogi novinari meta su dugotrajnih negativnih kampanja u elektronskim medijima iako je emitovanje takvog sadržaja ne samo neetično već i suprotno odredbama REM-ovog Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga. U jednom od ovih slučajeva, preko 300

građana podnelo je prijavu REM-u ukazujući na povrede njegovog Pravilnika, ali je Regulatorno telo ocenilo da su prijave građana nesnovane. Predmet poslednjeg u nizu slučajeva ovakvog vida pritiska je novinar lokalnog portala Pančevo Si Ti, a neposredni povod za otpočinjanje negativne kampanje protiv njega bio je njegov govor na protestu građana. U danima nakon svog govora on je u informativnom programu TV Pančeva nazivan separatistom, inostranim špijunom i drugim pogrdnim imenima⁵⁴.

Težak položaj novinara u Srbiji potvrđuju istraživanja koja ukazuju na to da je broj novinara koji imaju ugovor o radu sve manji, dok ih je sve više angažovano na osnovu ugovora o privremenim i povremenim poslovima, ugovoru o delu ili ugovoru o autorskom delu. Prosečna primanja novinara ne mogu se precizno utvrditi ali dostupni podaci govore o tome da su ona niža od republičkog proseka⁵⁵.

Finansijska nesigurnost, strah od gubitka posla kao i različite vrste pritisaka kojima su novinari svakodnevno izloženi podstiču širenje autocenzure i u značajnoj meri utiče na nezavisnost medija.

Zakonski okvir za zaštitu novinarskog izvora u Srbiji postavljen je u Zakonu o javnom informisanju i medijima i Krivič-

— 51

N1, Koalicija medijskih udruženja o tužbama Popovića protiv KRIK-a, 01.02.2018. <http://rs.n1info.com/Vesti/a361277/Koalicija-medijskih-udruzenja-o-tuzbama-Popovica-protiv-KRIK-a.html>

— 52

N1, Dojčinović o tužbi Popovića: Hoće da nam naškodi što više, 21.01.2018. <http://rs.n1info.com/Vesti/a360995/Dojcinovic-o-tuzbi-Nenada-Popovica.html>

— 53

Otvoreni parlament, Stenografske beleške sa Prve sednice Drugog redovnog zasjedanja 2018, 10.10.2018. <http://www.otvoreniiparlament.rs/transkript/7577?page=10#govor-1133294>

— 54

Cenzolovka, Novinar Živković na meti zbog govora na protestu, 26.02.2019. <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/novinar-zivkovic-na-meti-zbog-govora-na-protestu/>

— 55

Mihailović, Srećko, Od novinara do nadničara. Prekarizacija rada i života, 2015

nom zakoniku. Svoje izvore informacija novinari mogu čuvati kao „novinarsku tajnu“, osim u slučajevima kada se informacije odnose na krivično delo, odnosno učinioca krivičnog dela za koje je zakonom propisana kazna zatvora od najmanje pet godina. Iako se pravo na poverljivost novinarskog izvora u Srbiji poštuje, krajem 2018. godine u Nišu je zabeležen slučaj da je policija od novinara zahtevala da otkrije izvor informacija koje je koristio u tekstovima o slučajevima korupcije u ovoj opštini.

Posebno je, ipak, zabrinjavajuća sve prisutnija **zloupotreba instituta novinarske tajne**. Novinari bi na anonimne izvore trebalo da se pozivaju samo izuzetno, *ukoliko nema drugog načina da se dođe do informacije od izuzetnog značaja za javnost*. Regionalno medijsko istraživanje o međunarodnim akterima, koje je organizacija CRTA sprovela u periodu 14. maj – 10. jun 2018. godine, analizirajući medijske objave u Srbiji o međunarodnim akterima, Evropskoj uniji, SAD i Rusiji, **pokazalo je da čak 51% objava nije imalo imenovan izvor**: 33% objava bilo je bez izvora, 10% sadržaja objavljeno je bez navođenja citata dok se 8% pozivalo na neimenovani izvor⁵⁶. Budući da je nekažnjiva, ova praksa u velikoj meri doprinosi produkciji lažnih vesti i širenju dezinformacija.

— 56

CRTA, Monitoring medija - Medijsko izveštavanje o međunarodnim akterima - Slučaj Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Makedonije, jun 2018, str. 3 <https://crt.rs/wp-content/uploads/2018/06/Regionala-analiza-medijskog-izvestavanja.pdf>

Izvori i literatura

Propisi

Zakon o javnom informisanju i medijima ("Sl. glasnik RS", br. 83/2014, 58/2015 i 12/2016 - autentično tumačenje)

Zakon o elektronskim medijima ("Sl. glasnik RS", br. 83/2014 i 6/2016 - dr. zakon)

Zakon o javnim medijskim servisima ("Sl. glasnik RS", br. 83/2014, 103/2015 i 108/2016)

Zakon o privremenom uređivanju načina naplate takse za javni medijski servis ("Sl. glasnik RS", br. 112/2015, 108/2016 i 95/2018)

Krivični zakonik ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016)

Uredba o izmeni Uredbe o prenosu kapitala bez naknade za poslenima kod izdavača medija ("Sl. glasnik RS", br. 31/2017)

Pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje ("Sl. glasnik RS", br. 55/2015 i 90/2017)

Pravilnik o sufinansiranju projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja, član 18, stav 2, tačka 1 ("Sl. glasnik RS", br. 16/2016 i 8/2017)

Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga ("Sl. glasnik RS", br. 55/2015)

Statut udruženja "Savet za štampu"

Poslovnik o radu Komisije za žalbe Saveta za štampu

Izveštaji

European Commission, Commission Staff Working Document Serbia 2018 Report, 17.04.2018, str.25

CRTA, Beogradski izbori 2018. Finalni izveštaj CRTA posmatračke misije, str. 51 https://crt.rs/wp-content/uploads/2018/08/CRTA_BG-izbori-finalni-izvestaj.pdf

Izveštaju o radu Saveta za štampu u 2017. godini

OSCE/ODIHR, Konačni izveštaj Ograničene misije za posmatranje izbora OEBS/KDILJP-a, 2016, str.

Regulatorno telo za elektronske medije, Izveštaj o radu za 2017. godinu

Istraživanja

BIRN, Reporters Without Borders, *Media Ownership Monitor Serbia 2018*

CRTA, Ipsos, *Učešće građana u demokratskim procesima u Srbiji - 2017*, str.12 <https://crt.rs/wp-content/uploads/2018/02/Ucesce-gradjana-u-demokratskim-procesima-u-Srbiji-2017.pdf>

CRTA, Monitoring medija - *Medijsko izveštavanje o međunarodnim akterima - Slučaj Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Makedonije*, jun 2018, str. 3 <https://crt.rs/wp-content/uploads/2018/06/Regionala-analiza-medijskog-izvestavanja.pdf>

Institut za evropske poslove, *Stavovi građana Srbije prema medijima*, 2017. godine, str. 3 <http://iea.rs/wp-content/uploads/2017/05/Stavovi-gra%C4%91ana-Srbije-prema-medijima-MART-2017-1.pdf>

Ipsos Strategic Marketing, *Analiza medijskog tržišta*, avgust 2015, str.7

Kaži traži - Inicijativa za poboljšanje medijskog sadržaja plaćenog novcem građana, *Transparentnost projektnog sufinansiranja medijskih sadržaja*

Kaži traži - Inicijativa za poboljšanje medijskog sadržaja plaćenog novcem građana, *Transparentnost podataka o državnoj potrošnji na medijski sektor*, str. 6 <https://kazitrazi.rs/wp-content/uploads/2017/11/TRANSPARENTNOST-PODATAKA-DRZAVNA-POTROSNJA.pdf>

Kaži traži - Inicijativa za poboljšanje medijskog sadržaja plaćenog novcem građana, *Država najpoželjniji vlasnik medija: slučaj zaustavljene privatizacije RT Kragujevac*, 2018, str.3 <https://kazitrazi.rs/wp-content/uploads/2018/10/Analiza-dr%C5%BEava-najpo%C5%BEeljnjiji-vlasnik-medija.pdf>

Koalicija za nadzor javnih finansija, *Mediji u postupku privatizacije*, <http://www.nadzor.org.rs/pdf/Mediji%20u%20postupku%20privatizacije.pdf>

Matić, Jovanka, *Kontrola i sloboda medija - Svedočenja novinara*, Slavko Ćuruvija fondacija, 2018 <https://www.slavkocuruvijafondacija.rs/wp-content/uploads/2018/02/Kontrola-i-sloboda-medija-Kljucni-nalazi-Slavko-Curuvija-fondacija.pdf>

Mihailović, Srećko, *Od novinara do nadničara. Prekarizacija rada i života*, 2015

Reporters Without Borders, 2018 World Press Freedom Index, <https://rsf.org/en/ranking#>

Savet za borbu protiv korupcije, *Izveštaj o mogućem uticaju institucija javnog sektora na medije kroz plaćanje usluga oglašavanja i marketinga*, 2015

Savet za štampu, *Kršenje Kodeksa novinara Srbije (avgust - decembar 2018.)*, http://www.savetzastampu.rs/cirilica/uploaded/szs_monitoring_avg-dec_2018.pdf

T. Branković, Ž. Cvejin „Prvi deo: Izbori u Srbiji – demokratija zamagljena kampanjom“, CRTA, 2018, Str. 26 https://crt.rs/wp-content/uploads/2018/11/Prvi-deo_Izbori-u-Srbiji-demokratija-zamagljena-kampanjom.pdf

Vukasović, Marija, *Indikatori za novo slobode medija i bezbednost novinara 2018*, NUNS, str. 28 <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/12/Ceo-izve%C5%A1taj-Indikator-ri-za-nivo-slobode-medija-i-bezbednost-novinara-Srbija-2018.pdf>

Novinski članci i internet objave

Cenzolovka, *Informer naplatio od Pančeva 166.000 po tekstu, ne smeta što ne zna ni koja reka protiče kroz grad*, 25.12.2018. <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/informer-naplatio-od-panceva-166-000-po-tekstu-ne-smeta-sto-ne-zna-ni-koja-reka-protice-kroz-grad/>

Cenzolovka, *Novinar Živković na meti zbog govora na protestu*, 26.02.2019. <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/novinar-zivkovic-na-meti-zbog-govora-na-protestu/>

CINS, *Državne institucije isplatile Tanjugu više od 114 miliona dinara*, <https://www.cins.rs/srpski/news/article/drzavne-institucije-tanjugu-isplatile-vise-od-114-miliona-dinara>

CRTA, *#ProbudiREM - Više od 650 prijava podneto zbog spota SNS* <https://crt.rs/probudirem-vise-od-650-prijava-podneto-zbog-spota-sns/>

Danas, *Predat Nacrt medijske strategije*, 27.12.2018. <https://www.danas.rs/drustvo/predat-nacrt-medijske-strategije/>

Divac, Maja *Ukidanjem pretplate od 500 dinara drastično smanjeni prihodi RTS-a*, *Cenzolovka*, 01.11.2018. <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/ukidanjem-pretplate-od-500-dinara-drasticno-smanjeni-prihodi-rt-s-a/>

Insajder, REM: *Nema odluke o praćenju ovih izbora, radićemo po prijavama*, 04.03.2017. <https://insajder.net/sr/sajt/tema/3268/>

Istinomer, *Posle godinu dana REM dostavio listiće sa glasanja za članove UO RTS, 20.01.2017. godine*

<https://www.istinomer.rs/clanak/1828/Posle-godinu-dana-REM-dostavio-listice-sa-glasanja-za-clanove-UO-RTS>

Kaži traži - Inicijativa za poboljšanje medijskog sadržaja plaćenog novcem građana <https://kazitrazi.rs/privatizacija-medija-ponisteni-ugovori-i-firme-u-stecaju/>

Kolundžija, Denis, *Dobri zakoni i koruptivna primena u oblasti medija*, 04.12.2018. <http://www.nuns.rs/reforma-javnog-informisanja/projektno-finansiranje-medija/39685/do>

[bri-zakoni-i-koruptivna-primena-u-oblasti-medija.html](#)

N1, Oricio: Nacrt medijske strategije dobar, ali je implementacija ključna, 26.02.2019. <http://rs.n1info.com/Vesti/a462757/Oricio-Nacrt-medijske-strategije-dobar-ali-je-implementacija-kljucna.html>

N1, Dojčinović o tužbi Popovića: Hoće da nam naškodi što više, 21.01.2018. <http://rs.n1info.com/Vesti/a360995/Dojcinovic-o-tuzbi-Nenada-Popovica.html>

N1, Koalicija medijskih udruženja o tužbama Popovića protiv KRIK-a, 01.02.2018. <http://rs.n1info.com/Vesti/a361277/Koalicija-medijskih-udruzenja-o-tuzbama-Popovica-protiv-KRIK-a.html>

N1, Zaustavljena izrada medijske strategije, 23.04.2018. <http://rs.n1info.com/Vesti/a382175/Zaustavljena-izrada-medijske-strategije.html>

NUNS, Baza napadad na novinare, <http://www.baze-nuns.rs/srpski/napadi-na-novinare>

Raskrikavanje, *Telekom zvanično kupio Masko, cena nepoznata*, 19.02.2019. <https://www.raskrikavanje.rs/page.php?id=379>

Regulatorno telo za elektronske medije, *Saopštenje REM-a povodom pristiglih prijava organizacije Građani na straži*, 06.02.2019. <http://www.rem.rs/sr/arhiva/vesti/2019/02/saopstenje-rem-a-povodom-pristiglih-prijava-organizacije-gradjani-na-strazi>

UNS, *Za dve godine 1143 tužbi protiv novinara i medija*, 08.03.2018. <http://www.uns.org.rs/sr/novinari-na-sudu/statistika/57588/za-dve-godine-1143-tuzbi-protiv-novinar-i-medija.html>

